

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

„A czengár népfaj”

Xántus János ifjúkori tanulmánya

A Múlt és Jövő című kolozsvári hírlap Hon és Külföld című melléklapjának 1848. évi 12. február 11-én megjelent számában „A' czengár népfaj” címmel cikksorozat indult. Az eladdig irodalmi és tudományos körökben ismeretlen szerző személyéről csak a február 18-i számban megjelent VI. folytatás után értesült az olvasó A sorozatot az alig 23 esztendőös somogyi jogász, Xántus (Nepomuki) János jegyzi.

A csokonyai Xántus-házban mindennapos olvasmányként szerepeltek az erdélyi lapok: az erdélyi származású, onnan kiszakadt Xántus Ignác, — a szerző édesapja keres bennük áttekintést szülőföldje állapotáról.^I

(Nem érdektelen, hogy a nevezett lap szerkesztője ekkor Szilágyi Ferenc, a Kolozsvári Református Kollégium történet-filozófia tanára volt.)

„A czengár népfaj” Xántus János első, nyomtatásban is megjelent, tudományos igényű írása. Azt, hogy éppen a cigányságot választja vizsgálódása tárgyául, három dolog magyarázza.

Az első a személyes élmények sora, a második a tudományos érdeklődés, a harmadik talán a legfontosabb; a korszak társadalmi-politikai légköre.

Xántus tanulmányát vizsgálva szerencsés helyzetben van a kutató, hiszen nemcsak a sajtóból kikerülő szöveg, hanem annak eredeti, jegyzetelt kézírata is ránk maradt.^{II}

A tanulmány nagyobbik része *(nyomtatásban az I-VI. rész)* már 1845-ben elkészült. „A Biandshak Czengeri népfaj” című kézirat 3 részben foglalja össze a cigányok eredetéről, nyelvéről, szokásairól való ismereteket, „*Domeni del Rienzi után, Xántus Nepomuki János által, csokonyán.*”

A bevezető rész nyilvánvalóan a már sajtó alá rendezendő kéziratához készült utólag, 1847. előhő 15-én, Pesten, „A czengár nép története” címmel.

Ez az utóbb írt előszó gyakorlatilag a reform korszak szellemével átítított politikai állásfoglalás, programbeszéd, a már két éve kéziratban szunnyadó *(tudományos igényű)* összefoglalóhoz. Ez lehet az oka ennek, hogy a szerző által az előszóban ígértékhez képest, maga a tanulmány „*torzó*” maradt.^{III}

A' Tzengár nép története.
Írta Xántus János.
Pesten 1847. Előhő 15^{én}

Előszó

Nem tudom, ha áldjam, v átkozzam é a sorsot, hogy oly helyet rendelt életem színéül, melyben elkülönözve az emberi társaságtul, egyedül a' nagy természet volt hazám, a' nagy vadon nevelőm. A' Dráva Somogyba nyuló végtelen rengetegjeiben folyt le ifjabb korom nagy része, 's így valóban csak suda leende, ha a' borzasztó vadon egyetlen lakóinak, az itt ide, 's — tova elszórt oláh cigány telepeknek figyelme ne ötlendett vala szemembe. A' legkorábbi éveimben szintugy, mikor rákászat, és halászat volt egyhangú mulatságom, mint az utóbbiakban, mikor szabadulva az oskola tanítók gyilkos körmei közül minden szünnapokon át a' vadászat szilaj szenvedélye mulatott, gyakran társalogtam a' vad kóbor néppel, sokszor mulattam magam kimondhatatlanul, mikor a' vidám és derült arczu leánykái a' kunyhóknak tenyeremből jósoltak, jól megjegyzttem, hogy egyik, ki különösen kegyelt, egy délutánon mikor komoly boltján a' rengetegnek haragos villámok cikáztak, és nagy cseppeket sirt a' természet, oh mily elragadón szép ekkor a' nagy mindenség!| azt jóslá „hogy egykoron magas hivaatalnok leszek, hogy páratlan dúsgazdag leszek, és sok szép leány viszon szerelmét fogom bírni” az elsőre eddig semmi, ezután hihető még kevesb érdemeket fogok tenni, 's e jóslatában szegény Maricza hazudott, - a' két utóbbi szeretném, ha úgy lenne, miként ő mondá, 's tán akará, 's ki tudja a' jövő fátyol alá rejtve, tán vírul számomra is az élet nagy kertjében néhány örömszál?

Már Philosophus koromban /mert hisz' Magyar nemes embernek ex offa^{IV} philosophusnak is kell lennie| átláttam, hogy az csakugyan igazságtalanság, hogy ily nagy számú vándor tömeg, csak közmevetés csak üldözés tárgyai, hogy nincs semmiök, mi őket a' léthez kötné, hogy az emberi sorbul kizárta őket a' művelt|?| század szelleme. Föltevém magamban hogy én leendek első védő Aposotla a' száműzötteknek, hogy követelni fogom a' világtul, miként be kell fogadnia nagy láncza sorába, a' hű szemet, ígérem hogy leszen hazájok, melyben egyjogu polgárok fognak lehetni a' többiekkel, s.a.t.-

Tán ezért szólok fel mert, nem a' Társalkodó hasábjai azon tér, hol nép reformot lehet kezdeni, csakhamar okultam, és láttam, hogy nem szegény igéntelen polgár hivatása korunkban az érzemény szozat, de ugyan mit is tudhatja a' gyermek, hogy a' korban, mely őt növeli, anyagi világ szerepel, azért kártya váraimat szétrombolám, terveimet elhányám, 's más kor szellemétől várom, hogy orvosolja az ember testen segély nélkül senyvedő sebet.

Ifju koromban kedvenc foglalatosságom volt üres időmben e' népfaj története, e' népről írt gazdag fők hagyományait olvasám szorgos figyelemmel, és részvétellel, eredete szokásai s. a. t. e' népnek legvalószínűbbnek tetszetek előttem Domeny d'Rienzi tr. véleményei, kinek sokáig tartózkodván a' keleten, alkalma volt több fajaival e' népnek megismerkedhetni, azért a' következő cikkeket többnyire elmés utijegyzetei után közlöm, nehől magam, másutt mások véleményét is minden megkülönböztetés nélkül csak folytatolag.

Hazai sajtónkban, csak Várady Károlyra emlékszem, ki ertekezvén a' népnevelésről, eszme lánczolaatnál fogva a' cigány nép reformot is megpendítette^v, de szozata viszhang nélkül maradt. Ő sem a' kényszerítő, sem a' szelidítő rendszert nem ajánlja a' cigányok rendes lakhozi csatlásra, ha nem e' kettőt egyesítve kívánná alkalmaztatni, -mi is részünkről hasonló véleményen vagyunk, mert Mária Therezia alatt láttuk hogy a' kényszerítő mod mi eredményt sem hozott, mikor a' gyermekek elkoboztattak, és kiosztattak, de ez embertelen mód is egy népfajt így kötni a' társasághoz. Angliában egy tarsaság áll fen 1839. ota: mely vendégléssel, és más csábítgatással tűzte ki őket megszerezni az emberiségnek, de tudjuk, hogy ez sem sok sikerrel működik, noha ropant pénz öszevetet áldozott már e' célra, első éve dusan jutalmazá fáradságát, de utóbb, már megnyert hivei is elpártoltak, 's most ott ál, a'hol kezdte.

Tehát egyesítessék a' két mod, és szereztessék meg azon nem csekély különvált része tagjainknak a' honnak, de ezt csak törvényhozó testület teheti, 's illő hogy figyelmét nem is kerülje ki, kívált most, hogy Váradyval szóljak: „midő az időnek szive ver, 's újával mutat a' népnevelésre.

A' következő cikkeim is tehát korán sem valami reformot, hanem érdekes eredetét, és viszontagos életét, és jellemét tárgyazzák történeti szempontal a' sajtóságos népnek, 's melyeket koránt sem magam akaratóbul, hanem barátim kívánatára adok át az olvasó közönségnek a t. szerkesztőség engedelméből, melyet majd utóbb magyarhoni cigány csoportjaink, sajtóságos életmodjok rajza és szokásaiknak, bel igazgatásainak leírása követend.

A'

Biadschak Czengari népfaj.
/Czigányok/

Domeni de Rienzi után:
Xántus N. János.

Csokonya Aprilis 1845. /-I-III-/

Különböző vélemények a' Tzengarik eredetéről.

A' Tzengarik eredetéről igen sok különböző vélemények száltak le minden korig a' tudosok ajkairól, különösen:

"Hasse" az állítá: hogy a' cigányok ősi lakhelyök Sindibe, a' czimmeri bosporusnál kereshető. -

"Marius-Niger" Zeugitániába, Tunis keleti tartományában keresé eredetöket. -

"Herbelót" pedig Zanguebarban. -

"Eccard" Cserkeszekké. - Wagenseil" pedig németh zsidókká teszi őket. - „Aeneas-Sylvius a' Caucasasra teszi bölcsőjüket. -

"Griseléne" Szerecsenhonba, és Egyptusba, — mások pedig Kolchisba, — ismét mások [név szerint Pallas.] Herodoth Syginnjei közt keresik őket a' Duna körül. — De ugys látszik — sőt bizton állíthatni, — hogy ezek közül egyszem, — de más három igen — fogta fel a' kérdést eredeti szempontbul. A' három, ki legközelebb járt a' kérdés megfejtéséhez következő: „Grellman”,¹ Richardson Dávid,² és „Dubois”,³ — a' két első Indiát szemléli a' Tzengarik eredeti honának, és származási pontuknak a' Sind, v/agy/ Inda folyam torkolatlyát, az utobbi Mahiszar — Kureverjei közé sorozza, 's mi hisszük, hogy ez az igazsághoz közelebb járt, mint elődei.

A' mi pedig saját véleményünket illeti, azt törekszünk megmutatni, hogy hazájok minden kétségen kívül a' Mahrattok földje, hogy onnét költöztek ki igen nagy számmal, kik nálunk szerte sátoroznak, v/agy/ bolyongnak, 's hogy ott máiglan is léteznek törzsökökben egyesülvök. — Először is igen helytelen azon álitás, miszerint magokat a' Tzengarik egymásközt Sinter-eknek neveznék, 's hogy egy Tsingán nevű nép léteznék, a' Sind Deltájában 's hogy az Indus folyam torkolatjainál divatozo, „tattaszollásmod” ugyanazon nyelv volna, mellyet a' mi Europai Czigányaink beszélnek. -A' legregibb időktől fogva voltak a' Hinduknál, ugyszinte az Egyptusiaknál, Szerecseneknél, és Zsidoknál is V a r n a-k,⁴ az az törzsökök. /casta/

A' Wedák — sz. könyvek — azt mondják, hogy Brahma a' világ teremtője,⁵ első teremtményeit 4. osztályba sorozá, fejbül eredtek a' Brahmánok, vállaiából a' Kschatriák, hasából a' Beisiák, 's lábából a' Sudrák.

A' Brahmanokat legfelsőbb hivatalokra rendelte, ők lettek a' fejedelmek tanácsosai, v/agy/ kormánynokai, sőt némelyekből még királyok is váltak, másokbul pedig lettek papok. -

A' Kschatriáknak fegyverhordás jutott részül, a'

Beisiáknak pedig kereskedés, és iparüzlet, továbbá földművelés, és állattenyésztés. -

A' Sudrák lönek pörök, szolgák, 's néha rabszolgák. — Mindegyike ezen 4. fő osztályoknak még több száz alosztályzatokat számlál, 's ezen alosztályzatok a' helyzeteknél fogva ismét különbözők, mert Hindustánnak eme vidékén van egy osztály, melly a' másikon nincsen. — Legszámosabban vannak mégis a' Sudrák, ezen osztály oly tetemes, hogy a' Páriákkal,⁶ együtt, kik ismét nagy számú törzsökökre oszlanak, 9/10 részét teszik a' Hindu népnek, v/agy/ is Brahma imádoinak, és a' Páriáknak egyik legmegvetettebb osztályzata a' Tzengarik,.

A' páriák eredete igen régi, — nevéök már az első Puranákban említetik, ezen osztályt képezik azok, kik a' többi osztálybul már kitaszítottak, kik a' vallás, és törvény ellen vétkeztek, mert ezen osztály számtalan törzsököket foglal magában, melyek közt a' legkitűnőbbek a' walluverek, legelvetemedettebbek pedig a' Puliach-ok, ehhez tartoznak a' Schakilik, v/agy/ foltozo vargák, a' Matschirok, v/agy/ cserzők, a' Kalla-Bantrak, v/agy/ tolvajok, a' Kuraverok, v/agy/ is sókereskedők, az Otterek kobar munkások, mint p.o. az Auverynierek, kik különböző tájaikon Indiának kutakat, és csatornákat ásna. A' Dombarok v/agy/ koldusok, és alakosok, S' végre a' Tzengarik.

II.

A' Tzengarik tartománya.

Oreania Kalemantán tartományának éjszak keleti partyán lakik még egy saját fajja az embereknek, kiket Biadschakoknak, — annyi mint rablo — neveznek, és a' Biadschakal nem kell öszve zavarni, minthogy pedig ezek a' benszülöttekhez tartoznak, származásukat bizonyosan a' Hindustan Tzengariktul veszik. Láttam Biadschakokat kik tatuirozva voltak. Ezek a' közelfekvő tengereken 5, 6 tonnás bárkákon laknak, és 7, 8 öles mélységből halászák ki a' Tripánokat.⁷ A' Malájoktul ezen különös életmodjuknál Orang-Lautoknak, v/agy/ vizi embereknek hivatnak. Némelyek 25, 30. tonnás piroguekon üzik mint tengeri rablok kalemantan partvidékeinek egy részén iparüzleteket, behajózzák Celebes, és Holo, Philippine, és Papuázia nyugoti partyainak folyamárjait, hol fortélyos, és erőszakos kereskedést üznek, a' Papuaktul, és Papuktul Endameni foglokat vesznek. Tengeri cigányoknak lehetne őket könnyen nevezni.

E' nyulánk, helyes növésű, setét barna emberek finom szabályszerű arcvonásaikkal, s' középnél magosb termettel Indiának valának, egyletek nélkül, kik öszve keveredtek a' hoszu, simahaju, és finta szemü Chinaiakkal, a' Javaiakkal, kik barkojokat nyirik, de bajuszt viselnek, és a' fényes fekete fogu

Mangkassarokkal. Mind ezen népekkel van valami közös hasonlatosságuk, de legtöbb van a' Hindostan Tzengarikhoz, — valamint a' török birodalmi Arnauták és Schypetárok, majd Panagiát, majd a' Result imádják,⁸ ép úgy a' Biadschakok is érdekeiknél fogva Bbrahmát, Jesust, v|agy| Mohamedet hívják segítségül. Bárkáik, miken nejeikkel, 's gyermekeikkel laknak, közönségesen folyamok torkolattyait állomásoznak, hol az idegen hajokat rizsel, baromfival, halakkal, 's más szükségeseikkel ellátják, hogy a' menyire lehet, nyereszkedhessenek rajtok. Fő kereskedésük a' Tripánon kívül áll madárfészekből kauribul, Karet - és gyöngyökből, miket a' Buguiak Chinaiak, és Holvanokhoz szálltanak. Néhány közülök Celebesnek Mangkassari partvidéken tartozkodnak, 's ott az ő födött bárkáikban laknak, melyeknek állomását a' monsoonszelek forgásával változtatják.

Ezen a' Kalemantán, és szomszéd szigeteken lako, megvetett, de mégis rettegett emberek igen fukarok, tudatlanok, babonások, hazugok, ledérek, de elmések, — és ügyesek. — Egymásközt szoros öszeköttetésben vannak, titokhelyesek, és senkit sem szeretnek ha nem az ő törzsokből valo. Isteneiket Diuátáknak hívják, mint a' Dayak, mi a' Bramanaismusra emlékeztet, vért szomjuzó szokásaik úgy látszik utánzásaiak ama szertartásoknak, melyekkel Káli Istennőnek az Indus Blindewák⁹ titokban embereket áldoznak. Egy Biadschok, ki sokat kalandozott, 's az üzleteknek minden nemeiben kísérleteket tőn, egy ravasz, furfangos ficzko, egy valódi cigány mondá nékem, hogy ő még soha sem evett volt emberhust, — a' mien én igen kétkedém — hallotta azonban egy Radchánál, hogy a' fülek 's a' kezek, és lábok belsője, a' lábikrák, és orczák akár nyersen, akár fülve a' legizletesb falatokat adják, 's hogy a' Dayerek husa sokkal jobb izü, mint a' legfehérebb Dayaiaké, és hogy fiatal emberek husa puha, és leves, ellenben a' 40-50. köztieké legtöbbet érő. — Ezen Biadschok teljességgel azt kívánná, hogy én orvosa — dukun — legyek, noha én az nem vagyok, 's mondá hogy Kalemantanon nem ritkán a' háboru, és ütközetek után ezen emberevő harczosok a' Radschának friss emberhust visznek, ki abbul eszik, bemártván a' Sambullba,¹⁰ v|agy| is só, czitrom, és borssal kevert lébe, — hogy fő gyönyörük abba áll, ha foglyaiknak fejét levágják, azt hajnál fogva szájokra tartják, és a' vért isszák. Egyébként a' Kalemantaniak, Mahindaniak, Sumandriak, rend szerint csak a' gonosztevőket, árulokat, és házasság töröket falják fel. És e' borzasztó büntetést kétség kívül azért gondolták ki, hogy e' nagy büntettek iránt utálatot gerjesszenek.

Valóban feltűnő, hogy egy utazo sem hallott, vagy látott e' Biadschokok felül, jól lehet ök oly igen érdekes emberek, akár szárazon, akár vizen lakjanak, e' nép, mely a' legrendkívülibb társadalmi tüneményt ábrázolja, mely a' földtekén. és Ozeanon elszorva van, 's. század ota Európát kalandozza be, még csaknem egészen esméretlen, se idő, se éghajlat, se politica, se külpélda még eddig legkevesebb sem változtatának szerkezetükön, szokásaikon, nyelvükön, és religioi fogalmaikon.

A' zsidó azon egy nép, mely hozzájuk hasonló, csak hogy nem oly szigorúan, eredeti jellemét idegen földön is megtartani tudta. -

III.

Tzengari telepek Europa, Asia, Africa, és Oceániában.

A' Tzengarik Europa minden tartományaiban, 's az Asiai statusok nagy részében gyarmatokat képeztek.

Africában találtak Egyiptusban, Nubiában, Abysziniában, Berberióban, és Sudánban.

Americkábsan tudunkra soha sem telepedtek le, 's Oceániában is csak Celebesen, és Kalemantanon, és tán Palawans, Papuasia, és a' Holoí tenger némely vidékein.

Spanyol, Scotia, Irhon, Török, Magyar, különösen pedig Erdély, Moldva, Oláh, Slavonia, Kurland, Lithvánia, és a' fekete tengermelléki tartományok azon vidékei Európának, hol legtöbbben tartózkodnak. — Angliában is meglehetősen számmal vannak, hanem többnyire félreeső helyeken tartózkodnak, és városba csak ketten, v/agy/ hárman mennek együtt, — Németh honba, Svéd, és Dániában, Németh Alföldön, és Schweizban megritkultak, Olaszthonba szinte már megkevesedtek.

Frankhonba mindig ritkán volt elszorva, 's csak egyet kettőt látni jelenleg is a' falukban, 's a' Lotringhi, és Elsaszi erdőben, a' levermiken, és Piraenei hegy lánczok mélyeiben.

A' mint Manillában a' Philippinék Főkormányzó Kapitányától „Don Mariano de Ricaforttól hallán, Spanyolhon alig számlál 50.000 Gitanót, és csak ugyan egyik Raberjok Granadában azt erősíté előttem, hogy csak 50-60.000 körül lehetnek, 's ezek jobbadán Jaen, Granada, és Cordovába.

Biztos adatok után Magyarhon számlál 54.000 — azonban Erdélyben erősebb számmal állnak, mert mintegy 1.720.000 lakosra, bizton 104.000 cigány esik.

Minden nagyítás nélkül a' Czigányok népességét lehet tenni Európában 1.000.000 Africában 400.000 Indiában 1.500.000. A' többi Asiai tartományokban mintegy 2.000.000 Australiában pedig mintegy 20.000-re, tehát az esmért földön összesen körülbelül, 2.800.000-3.000.000-ra.

De még ha Éjszakázsi oroszbirodalmat, Chinát, — hol biztosan számokat nem tudhatni, a' rejtélyes álladalmi tanaiknál fogva — Siamot, Armamoe, és a' Japán birodalmat kiveszük, egész Asiába elvannak szorva, 's

pedig olyannyira, hogy még a' Tarkomanoknál, a' kaucasusi Lesghiereknél, és a' Persiai Illihánok közt is találtatnak.

Ha ezeket is mondom oda számítjuk, 's a' gondolom formán kevesebb számot mondjuk ki, egész népességöket a' szárazföldön 5. millioban bizony megállapíthatjuk.¹¹

IV.

Különböző elnevezéseik a' Tzengariknak.

Az Arabóknál, és Mauroknél: Harami-knak, v|agy| tolvajoknak — a' Magyaroknál, és Erdélyben: Czigány-oknak, v|agy| Pharao-népének hivatnak, — az Angoloknál: Gypsyknek, mely megcsonkítása ezen szonak: Egyiptomi, — a' Scotoknál: Caird, a' Spanyoloknál: Gitanoknak, a' Portugalloknál: Ciganoknak, a' Hollandiaknál: Heiden pogányoknak, — az oroszoknál: Tzengani, az Olaszoknál: Zingari, — a' Svedeknél: Spakaring, — Beszarabiában, a' Szerbeknél, és Totoknál Cigani, a' Németeknél: Ziegeuner, a' Francziák eleinte Egyptusiaknak nevezék őket, később pedig Cseheknek, — mivel az első, kiket láttak, Csehonbul jövének hozzájuk.

A' középkor történetiroi Azinghanoknak nevezik őket, az új Görögök pedig Atinganoknak, — Adserbeidschanba: Hindu-Karaschi, v|agy| is fekete Hinduknak, — hivatnak, Persiába Lauri¹², Turkistánba: Tziaghi, — Ezen a' Dschagatai nyelvüül vett szo ugy látszik, rokon a' Török nyelvü szohoz: Tschingeni, — Én magam is három Raberjokat, v|agy| is főnöküket esmértem Európában, kik erősítették, hogy ők magokat Rumma-Schloknak híják. — a' mi Mahratti elnevezése azon embereknek, kik a' ronákon ide oda kovályognak, hazájokban pedig Tzengári név alatt jönek.

V.

A' Tzengarik szokásaik, 's magoküiselete.

A Tzengarik törzse, kik a' Kukáni partokon „vangariknak” — a' Malabari partokon pedig „Sukatiroknak” neveztetnek. [vándor nép]. A' régi. és pompás Visapuo városnál, és Bangalor vidékén Mahissurban, mit mi szokásunk szerint a' keleti neveket eltorzítva Mysore, v|agy| Meyszurnak nevezünk sokszor egész sereggel találkozáva szemközt, Arcz színök általán réz színü, v|agy| feketés, a' mi igazolja a' „fekete hindu” elnevezést, melyet nekik a' Perzsák adnak. Vallás szerkezetre, szokás, és nyelvre különböznek a' többi hin-

du nemzetségektől, a' Mahrattok Sudáknak, v/agy/ csintalanoknak nevezik őket. Rabolnak, háboru alkalmával a' hadakozó seregeknek eleséget hordanak, 's kémekkel, és tánczosnőkkel /kantsinisz/ árasztják el őket. Béke idejében pedig durva kendőket készítenek, kereskednek rízzel, vajjal, sóval, toddival, Calu, és Arakkal,¹³ opiummal, Gurakuval¹⁴ Pannal,¹⁵ s.a.t. Ok házalok, árui-
kat ökrökkel vitetik, aszonyaik szépek, és helyes természetük, mint majd kivétel nélkül valamenyi hindu nők, de gyűlöletig buják, gyakran leánykákat lopnak el, kiket aztán körülmények szerint hol benszülötteknek, hol más Európaiaknak adnak el. Arrol is vádolják őket, hogy a' Rakschasas, v/agy/ gonosz lelekek tiszteletére embereket vágnak, 's hogy emberhúst esznek, majd mindenütt közköjük mesterségit üzik. A' nőkkel josoltathat magának az ember, ennál ők dobolni szoktak, a' gonosz szellemeket segédül hívandók, sybillai arczkifejezéssel, és nyelvök szapora pergésével, egész özönét mondják el a' varázs szavaknak, 's az ég minőségének, 's a' kérdő személy tenyere vonásainak szemlélése után komolyan josolják a' jot, v/agy/ rosszat, melyet a' sors számokra fentart.

Ezen nők még az Indián nőktől is sok pézt kapnak a „tatuirozásért” minthogy ők csillagokat, virágokat, és állatokat rajzolnak karjaikra. Ők az alakok körét egy tüvel bőkködik ki, 's aztán bédörzsölik valami növény lével, mit az Amerikában, és Déli Hollandiában utazók más népeknél is gyakran láttak. Tudva van, hogy ezen tatuirozások bélyege kitörölhetetlen. Különben ha megkívántatik, akármely foglalkozásra is alkalmasok a' Tzengarik, ők különben igen együtt tartó családi életet élnek, de nem ritkaság hogy az Atya, és leánya, nagybátya, és kishug, bátya, és hug együtt gazdálkodnak, és állatok modjára egymással közöszülnek. Végre pedig bizalmatlanok, hazugok, játékosok, iszákosok, dicsekvők, és egészen tanulatlanok. A' vallást megvetik, és semmi más hitök nincs, mint a' gonosz lelkektől, 's a' balsorstoli félelem, — Ezen életrajza a' Hindustani Tzengariknak éppen az mi a' Biadschakoké, azon különbséggel, hogy ezek nejeiket bánják, 's nem oly feketék mint Hindostani rokonaik, 's hogy a' Horoscoppal, és Necromantiával /csillagjoslati műszavak/ keveset törődnek, 's hogy a' rablást tengeren, szárazon egyformán üzik. Eredetét a' Mahratti nép állománya fejlődésében kell keresni, leginkább Mahratt tartományba, a' mi különben is bölcsőjök. Ezen tartomány, mely a' nyugoti Gat tartomány hegyei közt fekszik, minden angol, és franczia földképekből ki van felejtve, Domeny de Rienzi ur rajzolt egyet, de mely Brue tr. urnál van, 's még eddig nem tudni mi okbul, nem bocsátá közre. Sanskrit nevé a' Mahrattoknak „Maha-Rasthra”. /nagy harcosok/ Származnak pedig a' Hindu népből, a' Sudrák osztályából, elágaznak 3. törzsre, u/gy/ m/int/ földművelők, juhászok, és gulyásokra, jeles lovagok, de finom tolvajok is, minden tudományos kiképzést nélkülöznek, minden ügy, és pénz vitelt gyűlölnék, és átengednek a' Bramánoknak.

A' Mahratti Pariáktul származott, a' vándor Tzengári nemzetség régi időkben, ők voltak a' Mahratt sereg szállításai, mi a' 2^{ik} Upanischádbul is kivilág-

lik. Daczára még is ezen eredetőknek, függetlenek a' Brahma vallástul, és Manu törvényeitől, ki a' Hindu népséget egy tömördek politikai vallási társaságba egyesítette, és most elszorva élnek roppant számmal Hindostania különböző vidékein.

VI.

A' Tzengarik szétoztlásának története.

Azon időnek meghatározása, melyben a' Tzengarik külföldre kezdének széledezni, igen fontos kérdés. Mi ismét itt is egyet értünk Rienziével, és azt állítjuk, hogy ez azon időbe esik, midőn Timur a' szép országokban betörvén, Delhit elfoglalta, ezen város bevételet 2^{ik} Rabbi 8^{án} azaz: Januárho 8^{án} szerdán, 1399, 's ugyan e' ho 17^{én} ki is zsákmányoltatott. Timur Indiát megszállotta 1398^{ban}, nem pedig 1408^{ban} mint Grellman állítja, ez bizonyos, Majusba pedig 1399^{ben} /Hegyra Schaban 801./ fővárosába viszatért Samarkandba. A' hies Scheriff-Eddin¹⁶ beszél: hogy Timur az ő hódításait száz ezer Persa, és Hindu fogoly lemészárlásával mocsktá be. A' Mongolok előnyomulásukkal olyan nagy rettegéssel áraszták el egész Indiát, hogy számos családok örökre oda hagyák a' vészborította szerencsétlen hazát, a' 3. első osztálybeli Indiaiak, kiknek hazájokhozi ragaszkodásuk oly nagy !!! nem követék ezen példát, ezt vallásuk sem engedé meg nekik, mi kötheté ellenben le a' Páriákat? a' köz Indiánok ugy is oly hontalan koválygok, hogy ezeket Európán, és Kalemántánon kívül még Abyssiniában, Arabiában, Malákkában, sőt még Chinában is láttak utazok.

A' Tzengarik, kik a' Hindu községeken kívül a' mezőkön éltek, 's azon religiot gyakorolták, v /agy/ legalább szinlelék, mely nekik valami nyereséggel kínálkozék, a' Mongol seregeknek mint kémeek szolgáltak, 's egy egy rész, mint szálitok, elkísérte Timur hoszu hadmenetét Kandaszár, Persia, és Türkisztánon keresztül.

Miután a' Caspi, és Caucasusi tartományokat átkalandozák, 's mindenütt egyes családok rajja el-elmaradozott, a' többiek egy része Oroszországban a' másik K/is/ Asiaba véget vetett /vándor, kobor/ életének, 's így fejezheték be koborlásukat. Egy másik hely pedig a' Kandaháron át Segistánba, Miznába, Chussistánba, Irak-Arabiba s.a.t. mehetett. Egy 3^{ik} ismét Syriába, Palestinába, és Kőves Arábiába nyomulván, onnét a' Suez földszoroson Egyptusba, ismét elvögre Mauritaniába jöhetett.

Egy 4^{ik} sereg végre egyik Hindostani kikötőből a' Bugui hajokon, melyek Indiával mindég kereskedést üztek, a' Malaji szigetekbe evezhetett, hogy ezen dus tartományok partjain, leginkább a' nagy kiterjedésű Kalemantanén le telepedjenek, ha hogy a' Tzengarik¹⁷ szinte azon viszonyban áltak a' Törökök-

kel, mint a' Mongolokkal, mily könnyen jöhettek ők azoknak a' Görög birodalom elleni harcaikban a' fekete tenger mellől, és K|is| Ásiából alkalmasint mint az első jövevények Európába? mint Aventsinn mondja: Európai Török országba, 's aztán Moldva, és Oláh országokba telepedhettek le.

1417. évben magyar honba jelentek meg, 's ezen év végén bekoborolták Csehországot, és az Éjszaki tenger közeléig német hont,¹⁸ következő évben Sweiczba láttuk már őket, — 1422^{ben} teszi Olaszországba.¹⁹ Francia országba érkeztek 1417 teszi Pasquier, és mondja: hogy magokat alsó Egyiptusi keresztényeknek adták volna ki, kiket a' Saracénok üznek volna ki hazájokból, — Francia országból, Spanyol hont, és Portugáliát szálták meg, később VIII^{ik} Henrik uralkodása alatt Britanniába is telepedtek.

Grellman daczára nem az a' nézetünk, mintha a' Tzengarikat a' Törökök szállították volna Egyiptusból Európába, bár felette nehéz felvilágosítást adni a' felül, miért toldák nevökhez némely országokban az „Egyiptusiak” nevezetet, még is Múnster, Kranz állítják: tagadhatlan lett dolog, hogy ők se Egyiptusi eredetűek, se hozzánk Egyiptusból nem jöttek. Hogy magokat Egyiptusi keresztényeknek, majd pedig üldözött zarándokoknak adták ki, azért történt, hogy ez által az Európai statusokban minőségük üzlete mellett őket meg hagyák.

VII.

Elmélet a' Tzengarik sorsa felett.

Mily szomoríta, hogy egy ily jelentékeny része neműnknek, neműleg a' nemzetek köz törvényén kívül áll, hogy annyi ember kovályog vagyon nélkül, mely őket a' földhöz kötné!!! — táboroz mezőkön távol a' városoktól, élelmét lopás, és csalás által szerző, — ők mindenütt elszéledvék mint a' zsidok, minden megvetés, és üldözés daczára !! ők ellenségei a' földművelésnek, 's minden komoly foglalatosságnak, vannak köztük házalok, úst foltozok, csempészek, josok, henyélők, teknyő vájók — ilyek az Európai Czigányok minden kivétel nélkül! — 's ilyek a' Hindostani, és Kalemantani Tzengarik is, némű csekély különbözőségeket levonva, de melyek inkább a' helyzetökhöz tudandok, mint jellemökhöz. Megmérhetlen távolságban is azomban megmaradtak ők lényegökre nézve változatlanok. — Épen rájok illő egy nagy keleti költőnek mondása: hogy —

„ semmi éghajlat se szeliditheti
"meg a' tigris, 's nem ad bátorságot
"a' nyulnak."

/Lien-Seki/

Xántus János

Pest 14/1 1847

JEGYZETEK

I. V.ö. Sándor István: Xántus János 16.p. Bp. 1970.

II. Az eredeti kéziratok a Magyar Néprajzi Múzeum Ehnológiai Adattárában EA 001023, illetve EA 001024 jelzet alatt. Jelen helyen e kéziratok betűhív szövegét adjuk.

III. Ennek fő oka a szerző életútjában keresendő. vö. Sándor István i.m.

IV. A nyomtatott változatban már „ex debere” szerepel.

V. A kéziratban nyilván sorrelnézés miatt rossz helyen szerepel /Domeny D' Rienzi neve mellett/ a jegyzet — „Pesti Hirlap 1841. 668. lap”.

A továbbiakban arab számokkal hűen követjük Xántus eredeti kézirati jegyzeteit. /Ezeket eredetileg laponként csilagokkal jelölte a szerző./ Ahol szükséges, zárójelben közöljük a nyomtatott változatokat is.

Historischer Versuch über die Ziegeuner

/nyomtatásba pontosítva: Haga 1837. 8-adrét 186 lap/

Asiatic researches. vol. 7. Nr. 9.

/nyomtatásban a valószínűsíthető közvetlen forrás: Memorien von Asien. Stuttgart 7. Baende — nr. 9./

Moeuos des peuples de l' Inde.

/nyomtatásban: Die Völker von Indien, von Dubois, über von Eberhart Boysen. Leipzig 1835. 3. Bände 18. Lief.

Ezen sanskrit szöveg igen tág értelmű, közönségesen jelent egy törzsös egységet. E szó „zat” mely egyetnek vétetik fordításban /casta/ Hindostanban üzletet jelent, néha pedig valamely személy hazáját, mert mondják: „tanti-ka-zat” azaz czéke, v/agy/ mestersége a' takácsoknak, és „kon-zat-tumara” azaz mellyik a' nemzet? -

/nyomtatásban pontosítva és leegyszerűsítve: Ezen sanscrit szó igen tág értelmű, közönségesen egyszínű törzsöt jelent. E' szó pedig zat /casta/ Hindostanban üzletet jelent, néha pedig valamely személy hazáját.

Nem kell össze zavarni Brahm-al, az egyetlen és felső lényvel, a' kitől származza Brahma is. Tán a' sanskrit szöveg „Pariaia” mi a szabályok meg nem tartását jelenti. Össze van téve a' „pari” — tisztátalan — és „aia” — menni — szavakból. E szó „Paria” hindostan eredetű „Paria-Dschaha” annyit tesz mint veszendő, v/agy/ vesztére hag/y/ott hajo”, — „Paria-gar” — veszendő ház. /Paria-Brahman” Brahmant jelent,/ — „Tamuliban pedig nem is mondják „Paria” hanem hosszabb kiejtéssel „Parayen” (D. d. R.)

/A nyomtatásban a jegyzet egyszerűsödik és elmarad a Rienzire való utalás/

A' fekete Tripánok legkeresettebbek.

/nyomtatásban szövegkörnyék jegyzetként: egy hal neve, a' feketék legkeresettebbek./

v/agy/ Nabbi, azaz Propheta. — az új Görögöknél a' Panagia = Isten Annya.

/E jegyzet a nyomtatott változatban elmarad/

Indiánok a' Gónd törzsekből. Laknak pedig Gondenába az Amerkantek hegyekbe.

neve a pépnek

Amerikában nem látszanak társaságokban egyesülve létezni. Ezen pontban is hasonlítanak a' zsidokhoz, kikkel Európában, Ásiában, Africában, és Ausztráliában, Különösen Jávában találkozik az utazó, míg Amerikába alig vetődött 1-2 át közülök.

/E jegyzet a nyomtatott változatban hiányzik./

Tán e' hindu szótul lohari, mi arany művest jelent, oly mesterség, mellyet a' Tzengarik egy része, kik a' városokat lakják, űzik.

Toddi, Calu, Arak, 3 különböző ital.

Egy igen jó illatu tészta, melyel a hukában füstölnek

Neve a koldusbors leveleknek. Az Indiánok a' mésszel, és dohánnyal kevert Arakot ezen levelekben burkolva rágják. Ezt űk Pannak híják — mi pedig koldus — pépnek. Ha fűszerrel kevertetik, akkor Kili a neve.

/Nyomtatott változatában utal forrásra, Rienzire is./

Tzengar Cronik v Scheriff-Eddin übergt. v. Eberhart Boysen. Stutgart 1829. 8. rét.

Azon Tzengarik, kik Magyar, és Cseh országba jövének, megvallották, hogy a' fekete és Caspi tenger mellől valók.

S. Münsters Cosmographia universalis vol. III. Cap. v.

Murtori Annali d' Italia t. IX. 1105. Cronica de Bologna t. XVIII. Rerum Italicarum ad annum 1422.